

Rahvusarhiivi

2020. aasta aruanne

Sisukord

1. Hinnang 2020. aastale	3
2. Kogumine ja nõustamine.....	4
2.1. Avalike arhivaalide kogumine	5
2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine.....	6
2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine	7
3. Säilitamine	8
3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö.....	8
3.2. Konserveerimine	8
3.3. Digiteerimine	9
3.4. Kopeerimisteenused	10
4. Kasutamine	11
4.1. Veebikülastused ja uurijateenindus.....	11
4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad	12
4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused	12
4.4. Ühismeedia ja turundus.....	14
5. Digitaalarhiivindus.....	18
5.1. Tarkvaraarendus.....	18
5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine.....	18
5.3. Koostöö ja suured digiteerimisprojektid	18
6. Teadus- ja publitseerimistöö	20
7. Organisatsiooniline areng.....	21
Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2020. aastal.....	23

1. Hinnang 2020. aastale

Rahvusarhiivi vaatevinklist oli 2020. aasta vastuoluline ja kordumatu. Ühest küljest oli tegemist Rahvusarhiivi 100. juubeliaastaga, mille algust õnnestus ka väärikate sündmustega märtsis tähistada. Augustis avati Rahvusarhiivi erilistele arhivaalidele pühendatud näitus Tallinnas ning samal teemal seati Tartu kesklinnas üles juubeliplakatid. Aasta kestel ilmus ajakirjas Tuna rida käsitlusi kodumaise arhiivinduse ajaloost. Kõige sellega seoses sai uhkust tunda eesti arhivaaride saavutuste üle nii minevikus kui ka olevikus. Juubeliaastat plaanipäraselt kokku tõmmata paraku ei õnnestunud, sestap avame sinise arhiivinduse rajaja professor Arno Rafael Cederbergi ekspositsiooni 2021. aastal.

Teisalt oli 2020. aasta pandeemia aasta, mistõttu mitmed arhiivi tegevuskavas plaanitud ettevõtmised jäid ära või asendati muude sooritustega. Kõige rohkem teiseses töö arhiivipedagoogika vallas, kus kontaktõppe kadumisel nihkus nii koolidele suunatud programm kui ka täiskasvanukoolitus osaliselt veebi. Üldistavalt saab siiski nentida, et Rahvusarhiivi protsesside lauseline digitaliseeritus võimaldas pandeemia olukorraski kõik seadusest tulenevad ülesanded täita, välja arvatud uurimissaalide sulgemine kontaktkülastusteks märtsi keskpaigast juuni alguseni. Kontaktkülastused moodustavad Rahvusarhiivi kasutuskordadest 0,4%, seega võib COVID-19 viiruse leviku mõju arhiivi klienditeenindusele pidada vähemärgatavaks. Seda kinnitab ka statistika, mis osundab külastuste 12% kasvule 2019. aastaga võrreldes – ligi 1,7 miljonit Rahvusarhiivi külastust arhiivi juubeliaastal on rekordit tähistav number.

Teine statistiline näitaja, mida võib pidada rekordihõnguliseks, seondub arhivaalide kogumisega. Nimelt kasvasid Rahvusarhiivi kogud aasta jooksul veidi üle kolme riulikilomeetri ehk kaks korda enam kui 2019. aastal. Suurima osa üleantust moodustasid Siseministeeriumi perekonnaarhiiv ning tegevuse lõpetanud maavalitsuste arhiivid. Arhiivimoodustajate võimekus paberdokumentide korrastamiseks ja kirjeldamiseks on jätkuvalt erinev, sestap võiks prognoosida Rahvusarhiivi vaba hoidlapinna täitumisajaks 7–9 aastat. See aeg võib oluliselt lüheneda, kui riigi dokumendihalduse konsolideerimise plaanist johtuvad ümberkorraldused arhivaalide korrastamist-kirjeldamist asutustes kiirendavad.

Vastuolulist ja rekordilist juubeliaastat saab käsitleda ka kui suuremaid muutuste ja projekte ettevalmistavat aastat. Sisuliselt jõudis lõpule Tõnismägi 2 hoone projekteerimine, mille sihiks on loodetavasti pigem lähemas kui kaugemas tulevikus selle rekonstrueerimine nii Rahvusraamatukogu kui ka Rahvusarhiivi vajadusteks. Suurt tööd ja pingutust, aga ka lisaressursside kasutamist nõudis fotode, filmide ja dokumentide massdigimise jätkuprojektide ettevalmistamine. Rööbiti viidi edukalt lõpuni esimene dokumendipärandi massdigimise projekt, mille tulemusena suurenes avalik hüve 2,7 miljoni kaadri võrra kokku 14 mäluasutusest. Ning lõpuks, valmis Rahvusarhiivi uus arengukava, mis sihistab organisatsiooni tegevust järgneval perioodil.

Eestlaslikult, st malbelt ja tagasihoidlikult sedastagem, et polnudki kõige hullem aasta.

2. Kogumine ja nõustamine

Rahvusarhiivi kogudesse lisandus 2020. aastal 318 499 säilikut, mis on varasemate aastate vastuvõtu mahust oluliselt suurem. Ligi poole vastuvõetud kogusest moodustab Siseministeeriumilt üle antud perekonnaarhiiv (151 536 säilikut) ja RAS Eesti Merelaevanduse arhiiv (28 254 säilikut Tallinna ja Rakvere hoidlatesse). Nagu ka eelmisel aastal, moodustasid suure osa vastuvõetud arhivaalidest likvideeritud maavalitsuste arhivaalid, sh rahvastikutoimingute dokumendid. Arhiveeriti kahe tegutseva riikliku registri, ehtisregistri ja teeregistri andmed, mahud vastavalt 9428 ja 24,7 GB. Filmiarhiivi laekus 34 uut nimetust filme, 504 videoarhivaali, 16 949 fotot, 310 helisäilikut. Digitaalselt sündinud filmiainest võeti vastu 13,8 TB.

2019. aastal tööle rakendatud hindamise ja asutuste nõustamise töökeskkond [Astra](#), aga ka kevadisest eriolukorrast tingitud takistused mitme asutuse arhiivitöös andsid põhjust tavapärasest rohkem tegeleda liigitusskeemide uuendamise ja kooskõlastamisega. Aasta jooksul kooskõlastati 46 liigitusskeemi, neist mitu jõuab kooskõlastamiseni 2021. aastal. Keskkonnaga liitus aasta jooksul 162 asutust, liitunud asutusi on ühtekokku 264. Arvestades asjaoluga, et arhiivimoodustajate (asutused, kus võib tekkida arhiiviväärtuslikku teavet) hulk on 2020. aasta lõpu seisuga 552, on see arvestatav tulemus. Selle näidu põhjal saab öelda, et umbes pooled arhiivimoodustajad on Astraga tutvust teinud ja suuremal või vähemal moel kõnealuses rakenduses töötamas.

2020. aasta lõpus valmis ka Astra arendus, mis võimaldab koostöös asutusega arhiivil senisest lihtsamalt arhiiviskeemi luua. Arhiiviskeemi abil saab asutus hakata arhiivivainest samas keskkonnas kirjeldama. Arhiiviskeemi menetlus lihtsustus 22. juunil jõustunud arhiivieeskirja uue redaktsiooniga, selles loobuti arhiiviskeemi kooskõlastuse protsessist ja skeemi koostamise vedamine anti Rahvusarhiivile. Paberarhivaalide üleandmisel saab Astra kaudu töötada kuni üleandmise protsesse lõpuni, sh vormistada ja kinnitada vastuvõtmisakte. Valminud arendust tuleb asutustele alates uuest aastast aktiivselt tutvustada. Edaspidiste arenduste pearõhk hõlmab digisündinud ainese vastuvõtuvõimaluste väljatöötamist.

Hindamiskomisjoni olulisematest aruteludest ja otsustest võib esile tuua digiainese ja andmebaaside vastuvõtu toimumisjuhiste ülevaatuse (juhised kirjeldavad Rahvusarhiivi arhivaaride samm-sammulist tegutsemist digitaalse ainese vastuvõtul), Keskkonnaministeeriumi dokumentide hindamise (kõigi ministeeriumide dokumentide arhiiviväärtus on nüüd selgunud) ning Rahvusarhiivi uute arengusihide ja tööplaanide ülevaatuse kogumist puudutavas osas. Lisaks algatas hindamiskomisjon töö, mille käigus sisestati Astrasse varasemate asutusepõhiste hindamisotsustega arhiiviväärtuse saanud andmekogud. Lisaks makrohindamise otsuses toodule ([HO nr 51, 31.10.2017](#)) selgus selle töö käigus 23 arhiiviväärtusega andmekogu. Arvestuslikult on arhiiviväärtusega andmekogusid kokku 57.

Hindamiskomisjonis arutati ka COVID-19 olukorra dokumenteerimist ja küsimust, kas ja mida saab Rahvusarhiiv teha lisaks senisele töövoole. Teemaga tegelemisel selgus, et vastav teave koguneb juba arhiiviväärtuse saanud sarjadesse, kuid kindlasti leidub eesliini asutusi, kus on vajalik teistsugune lähenemine. Kuivõrd dokumentide säilitustähtjad ei möödu kiiresti, otsustati pöörduda pandeemia eesliini asutuste poole koostööettepaneku või hindamisotsuse ülevaatusega hiljemalt 2021. aasta kevadel.

2.1. Avalike arhivaalide kogumine

Suurima kogumistööna jätkus Siseministeeriumi perekonnaarhiivi dokumentide vastuvõtmine. Rahvusarhiivi jõudsid nimemuutmise toimikud aastatest 1920–1944 (sh nimede eestistamine) ja 1972–2010 ning perekonnaseisuaktide teised eksemplarid aastatest 1926–1946 ja 1992–2010. Perekonnaarhiivi üleandmine lõpeb 2021. aastal.

Koostöös Rahandusministeeriumiga jätkus tegevuse lõpetanud maavalitsuste arhivaalide üleandmiseks ettevalmistamine ja vastuvõtmine. Suures osas on maavalitsuste paberdokumentide üleandmine lõpetatud, aruandeaastal võeti vastu peamiselt rahvastikutoimingute arhiivid. Lõpule jõudis Saare, Lääne, Jõgeva, Viljandi, Valga, Võru, Põlva ja Rapla maavalitsuse paberdokumentide kogumine, lõpetamisel on Hiiu maavalitsus. Osa rahvastikutoimingute dokumente on üle andmata Pärnu, Järva, Ida-Viru ja Tartu maavalitsusel. Harju maavalitsuses on korrastamisel ettevõttere registri toimikud. Üle andmata on maavalitsustes loodud digiarhivaalid.

Maavalitsuste arhiividest anti arvukalt üle teiste moodustajate dokumente, sh peamiselt täitevkomiteede haldusala töötajate isikutoimikuid ja maaeraldamise toimikuid, aga ka likvideeritud koolide dokumente. Tartu maavalitsuses hoiul olnud koolide dokumendid korrastati arhiivis, säilikuks lisandus 17 koolifondi. Ühtaegu täienesid kogud Pärnu eriinternaatkooli, Viljandi, Viiratsi, Vastemõisa, Puiatu ja Pärnu lastekodu ning Kuressaare väikelastekodu kasvandike toimikutega. Õppeasutustest jõudsid arhiivi Viljandi kultuuriakadeemia, Paala (Reegoldi) 8-klassilise kooli, Kasari kooli, Haapsalu Täiskasvanute Gümnaasiumi, Haapsalu Nikolai kooli ja Saadjärve ametikooli dokumendid.

Jätkus kohalike omavalitsuste arhivaalide, eelkõige haldusreformi käigus tegevuse lõpetanud valdade dokumentide üleandmine. Arhiivi jõudsid Väike-Maarja, Avanduse, Ambla, Järva-Jaani, Järva, Harku, Iisaku, Märjamaa, Loodna ja Kareda vallavalitsuse ning Märjamaa alevivalitsuse dokumendid. Neile lisandusid Viiratsi vallavalitsuse ja Viiratsi õigusvastaselt võõrandatud vara toimikud, Varbla vallavalitsus, Peipsiääre vallavalitsus, Kuressaare linnavalitsus ja Lihula linnavalitsus. Koonga vallavalitsusest anti üle paberdokumendid, kuid tehnilisi probleeme on ilmnunud digidokumentide kättesaamisega Amphora andmebaasist. Ühtlasi jätkub valdades hoiul olnud ühismajandite dokumentide üleandmine, sh põllumajandusreformi komisjonide aines, kolhoosi liikmete ja nende perekondade arvestuse raamatud, aga ka tähtajalised personalidokumendid.

Arhivaale anti üle mitme tegutseva asutuse kogusse: Riigikogu Kantselei andis üle Riigikogu X koosseisu arhivaalid ja Vabariigi Valimiskomisjoni valimiste korraldamise ja läbiviimisega seotud arhivaalid aastatest 1991–2008. Teiste hulgas täienesid Kaitseministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Veeteede Ameti, Eesti Filmi Instituudi, Veterinaar- ja Toiduameti, Tallinna Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli, Patendiameti, Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Panga, Rakvere Teatri, Eesti Kontserdi, Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi ja SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital arhiivid alates 1940. aastatest kuni 2019. aastani. Juriidiliste isikute maksutoimikute kollektsiooni võeti vastu Haapsalu ja Tartu juriidiliste isikute ja kooperatiivide maksutoimikuid aastatest 1987–2011. Tartu kohtumajast anti üle Tartu ringkonnakohtu ja Tartu halduskohtu arhiivid. SA Eesti Teadusagentuur andis üle nii paber- kui ka digitaalarhivaale, Elva haiglast jõudsid säilitamisele haigusloom ja registratuurraamatud, täiendust sai Vabariikliku Veterinaarlaboratooriumi arhiivifond, nagu ka mitmed loomade haigustõrjejaamad ja veterinaaravilad.

Mainimist väärrib kahe tegutseva riikliku registri – ehtisregister ja teeregister – andmete arhiveerimine. Mõlemal puhul arhiveeriti nii registri täistõmmis, olulisemad kasutajavaated kui ka dokumentatsioon registrite kohta. Registrite maht on vastavalt 9428 ja 24,7 GB, hõlmates andmeid perioodist 2003–2019.

Põllumassiivide register võetakse Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ametilt korralisena vastu juba teist korda, aasta jooksul käivitused vajalikud tehnilised toimingud ja kontrollid. Jätkub ka kalmistute andmekogu Haudi üleandmise ettevalmistamine, aruandeaastasse jääb ajamahukas suhtlus 65 osapoolega, kuivõrd andmekogu arendaja ja haldaja AS SpinTEK vajas arhiivimoodustajatest andmeandjate nõusolekut arhiiviväärtuslike andmete arhiivile vahendamiseks. Tihedas koostöös digitaalarhiiviga võeti vastu Statistikaameti arhiiv, mille 33 säilikut aastatest 1988–1990 olid 5,25’’ ketastel (endised CAL-failid). Digitaalarhiivi hoidlasse jõudis vastuvõtu käigus ka Rahvusarhiivi digisündinud fotosid.

Hulgaliselt lisandus Rahvusarhiivi kogudesse tegevuse lõpetanud asutuste arhivaale, näiteks täienesid Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi, Kultuuriministeeriumi ja Teater NO99 arhiiv Vanalinnastudio perioodist. Lisaks võeti vastu Eesti Riikliku Autoregistrikeskuse ja Eesti Informaatikakeskuse arhiiv. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet andis üle Sideameti, Raudteeinspeksiooni ja Tehnilise Järelevalve Inspeksiooni arhivaale, Veterinaar- ja Toiduamet mitme omaaegse piirkondliku veterinaarkeskuse dokumente, Kaitsevägi Lennubaasi, Jalaväe väljaõppekeskuse üksik-vahipataljoni ning Pärnu ja Tartu üksik-jalaväepataljonide arhivaale. Justiitsministeeriumist jõudis arhiivi arhivaale ENSV Ülemkohtu arhiivist, Keskkonnaagentuur vahendas Keskkonnateabe Keskuse, Metsakaitse- ja metsauuenduskeskuse ning teiste eelkäijate arhivaale. Rahvusarhiivi jõudsid ka mitme tegevuse lõpetanud notari dokumendid.

Aktiivselt anti üle isikutoimikuid, näiteks ENSV Põllumajandusministeeriumi, ENSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee, Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituudi, Vahendusfirma Meedium, Metsakorralduskeskuse ning Tallinna Riikliku Konservatooriumi töötajate toimikud. Sihtasutus Põhja-Eesti Regionaalhaigla andis üle mitme eelkäijast asutuse töötajate isikutoimikud. Vastu võeti Riikliku Aktisasetse Eesti Merelaevandus, sh parvlaeval „Estonia“ hukkunud töötajate toimikud. Isikutoimikuid anti üle ka paljude teiste arhiivide koosseisus, näiteks Siseministeeriumi ja selle haldusala asutuste isikutoimikuid ning endiste rajooni täitevkomiteede haridus- ja rahandusosakondade arhiivianest. Tartu Ülikool jätkas töötajate isikutoimikute üleandmist, ühtlasi korrastati varem eravalduses olnud TRÜ eksperimentaaltöökoja dokumendid.

2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Spordiorganisatsioonide nõustamise koordineerimiseks koostati juhis spordialaliitudele dokumentide süstematiseerimiseks ja üleandmiseks, juhise levitamine toimub koostöös Spordi- ja Olümpiamuuseumiga. Arhiiviteabe laiemaks levitamiseks erasektoris valmis juhis ja animatsioon organisatsioonide pabermaterjalide korrastamiseks.

Arhiivikorrastamise ja dokumendihalduse küsimustes nõustati aasta jooksul järgmisi organisatsioone ja ettevõtteid: Eesti Punane Rist, Eesti Arhitektide Liit, Otto Bock OÜ, AS Levira. Arhiivide hoidmise ja üleandmise teemal suheldi nii Tampere Eesti Kultuuriklubi kui ka Eesti Ämmaemandate Ühinguga.

Isikuarhiivide üleandmise küsimustes nõustati Indrek Toomet, Bruno Sauli, Heino Veldi, Mati Rahu, Toomas Alatalu ja Kaido Kama. Arhiivi üleandmist alustas meditsiiniteadlane ja epidemioloog Mati Rahu ning töölaseid dokumente andis üle Toomas Alatalu. Aruandeaastal anti üle ka arsti ja vaimuliku Jüri Raudsepa mahukas isikuarhiiv.

Organisatsioonidest andsid arhiive üle Tartu Akadeemiline Meeskoor ja Akadeemiline Muinsuskaitse Selts, Rahvusarhiivi jõudis ka Eesti Teatriliidu arhiiv perioodist 1987–2013 (ERA.5291). Arhivaale lisandus Aare Purga ametialaste dokumentide kollektsioonile, Vello Salo isikuarhiivile ning Korp! Vironia väliskoondiste kollektsioon täienes omakirjastuslike väljaannetega. Eesti Tööstusprojekti arhiivi (ERA.T-15) lisandus Parasma soo turbakaevandamise uuringute ja Oru briketitehasega seotud dokumente, täiendust sai Pilguse vaimuhaigete varjupaik Saaremaal. Vastuvõtmisel on Supilinna Seltsi dokumendid. Digiarhivaalide üleandmisega alustas SA Teeme Ära.

Uurijakasutusse jõudsid varasematel aastatel vastu võetud Mart Laari isikuarhiiv (ERA.5530), Peeter Jakovlevi isikuarhiiv (ERA.5587) ja Richard Miti isikuarhiivi (ERA.5591). Jätkus Elmar Joosepi arhiivi korrastamine koos paljude fotode, helikassettide, helilintide ja videotega. Korrastati ja kirjeldati Ants Kandi kirjavahetus, samuti metsateadlase August Michelsoni dokumendid ja fotod. Simititsa külas elanud perekond Odenbergi fotosid aitasid tuvastada ja kirjeldada Facebooki grupi „Simititsa küla eestlased“ liikmed. Jätkub Toomas Vareki, Vello Salo ja Valeri Kalabugini isikuarhiivi korrastamine ja kirjeldamine, nagu ka Elva vallavalitsuse ruumidest avastatud EAÕK Rõngu koguduse arhivaalide korrastamine ja koguduse fondiga liitmine. Pooleli on Karjala ja Peterburi eesti seltside digikoopiate kogu korrastamine.

2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine

2020. aasta tõi filmiarhiivi kogusse laia kõlapinnaga äärmiselt huvipakkuvaid laekumisi. Korrastamist ootavad Peep Puksi fotod ja dokumendid tema pikast režissöörielust. Digiteerimise ja korrastamise lävel on lumeleopard Jaan Künnapi fotokogu, mille esimene laekumine tõi arhiivi ca 17 000 alpinismi ja kultuurisündmuse fotot 1970.–1980. aastatest. Koostöös Keskkonnaametiga jõudis arhiivi ka Lahemaa Rahvuspargi teemaline Arne Kaasiku fotokogu.

Filmimaailmas kaja tekitanud filmidest anti arhiivile üle Amrioni „Seltsimees laps“ (2018), Wellendrose amatöörlühimängufilm „Õiglus“ (2019) ja A Filmi „Sipsik“ (2020). Koostöös kogukonnaga jätkus põnevate 8 mm amatöörfilmide kogumine harrastusfilmide fondi (ERA.5455). Korrastati sihtasutuse NO99 videoarhiivi server ja videokogu kassettidel (ERA.5431). Filmide infosüsteemi FIS lisati 216 lavastuste ja eriprojektide kirjet, ees ootab lisamaterjali (plakatid, fotod, kavad) korrastamine. Ühtlasi korrastati Leida Laiuse isikuarhiiv (ERA.561) ja sõlmiti koostööleping Eesti Kunstiakadeemia animatsiooni osakonnaga õppetöös valmivate tudengianimatsioonide hoiustamiseks.

Lisaks eeltoodule korrastati enamik väliseesti perekond Schwalbe fotokogust, mis avab ühe perekonna väga keeruka ja põneva elukäigu fotodel. Nimetatud perekonnaalbumites leidub haruldasi fotosid Eesti avaliku elu -ja riigitegelastest, näiteks Konstantin Päts Helsingi Eesti Seltsi külalisena 1937, diplomaat Kaarel Pusta Ameerika Ühendriikides 1950, Eesti diplomaatiline asjur Helsingis Oskar Kallas töötamas Eduard Schwalbe korteris ja New Yorgis elanud publitsist William Tomingas.

3. Säilitamine

3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

2020. aasta lõpus hoitakse Rahvusarhiivi arhivaale seitsmes hoones enam kui 95 riulikilomeetril, kokku 10 036 248 säilikut (9 469 934 pabersäilikut, 551 713 fotot, 14 601 helisäilikut) ning 35 704 nimetust filmidokumente. Kaasaegsetes ja nõuetekohastes tingimustes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ning Tartu Nooruse ja Vahi tänava hooned) säilitatakse 88% Rahvusarhiivi arhivaalidest. Vaba riulipinda on 12 949 riulimeetrit (aastaga täitus 2233 riulimeetrit).

Tartus väljastati tellimuste alusel 18 414 ja Tallinnas 24 781 säilikut. Aktiivsemad laenutusküüd olid jaanuar, september ja november. Hooneregistri materjalide Rakverest Tallinnasse kolimine suurendas seal märgatavalt säilikute laenutamise ja koopiate valmistamise koormust.

Loogilisema fondide paigutuse eesmärgil koliti Tallinnast Noorasse 540 karpi (ERA.T-15) ja Vahi hoonest viidi Noorasse 400 karpi (EAA.968). Madara hoidlates paigutati mitu fondi ümber, et mahutada sinna Siseministeeriumi poolt üle antavad perekonnaarhiivi materjalid (vastu võeti 4654 karpi, viimased 1000 karpi saabuvad järgmisel aastal). Kogutavate arhiivide suure hulga tõttu asendati Tallinnas tavapärane detailne vastuvõtuolemi tegemine säilikute pistelise kontrolliga. Lisaks käisid pealinna hoiuvaldkonna kolleegid mitmel korral Rakveres abis arhivaale vastu võtmas.

Intensiivseim tööloik Tartu hoiu- ja konserveerimisvaldkonna töötajate jaoks oli massdigiteerimise projekti „Jäägem eestlasteks, aga saagem ka eurooplasteks (1860–1920)“ hõlmatud vallavalitsuste arhiivide digiteerimiseks ettevalmistus (9200 säilikut, ~890 000 lehte). Hoiuvaldkonna kolleegide panus projekti oli säilikute olemik kontroll, puhastamine, vajadusel lehtede köitest lahti võtmine, säilikute kontroll ja hoidlatesse tagastamine digiteerimise järel, lisaks teenusepakkuja poolt valmistatud kujutiste kvaliteedikontroll ja nende kättesaadavaks tegemine veebis (MUIS, KIVIKE, Saaga).

Filmiarhiiv võttis uut fotoainest vastu ligi 2500 säilikut (neist 65% positiivid), mida paralleelselt puhastati, pakendati, šifreeriti ja mille tehnilised andmed kanti infosüsteemi. Jätkati arhiiviväärtuseta positiivide ja negatiivide olemik kontrolliga. Puhastati ja skaneeriti 3745 fotosäilikut. Teostati 2713 klaasnegatiivi tehniline kontroll ja andmete infosüsteemi kandmine. Jaan Rieti kogu klaasnegatiive puhastati ligi 16 800. Digiteerimiseks valmistati ette ca 200 000 filmimeetrit, neist 15 600 meetrit nitropõhimikul ja 161 551 meetrit massdigiteerimise projekti tarvis. Tehnilist kontrolli tehti enne laenutust 66 säilikule (20 492 meetrit) ja 147 säilikule (40 017 meetrit) pärast laenutusest tagasisaabumist.

Jätkati kombineeritud kahjuriseire ja -tõrjega. 2019. aastal Nooras toimunud kahe tõrje ja pideva seirepüügi tulemusel soomukate aktiivset elutegevust hoidlates enam ei täheldatud. Maneeži hoone esimese korruse tööruumides leitud samad putukad tingisid vajaduse tellida kahel korral professionaalne kahjuritõrje. Regulaarset putukaseiret korraldatakse edaspidi kõigis arhiivihoonetes.

3.2. Konserveerimine

Konserveerimisüksuste peamiseks tööülesandeks oli arhivaalide digiteerimiseks ettevalmistamine. Rahvusarhiivi osalusel toimuvate foto-, filmi- ja dokumendipärandi massdigiteerimise projektide

jaoks konserveeriti materjale Tartus ja Tallinnas, lisaks arhivaalidele konserveeriti mitme projektipartnerist muuseumi paberdokumente. Lisandusid väiksema mahuga projektid: Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku aines, halvas füüsilises seisundis fondid, Arhitektuurimuuseumi tellimus (16 kaarti ja plaani), samuti mõned eraisikute tellimused. Vajadusel korrastati arhivaale näitusel eksponeerimiseks, säilivuse tagamiseks ja juurdepääsu võimaldamiseks.

Jaanuaris kolmekuulisele täiendõppele saabunud hispaanlasest praktikant jäi kiiresti muutunud välisolude sunnil kuni detsembrini massdigiteerimisprojekti tähtajalise töölepingulise konservaatorina arhivaalide digiettevalmistust tegema. Sügisel oli Tartu konservaatorite käe all kolm kuud vabatahtlikuna tööl Gruusiast pärit Pallase kooli välistudeng. Konservaatorid osalesid aktiivselt konverentsidel ja koolitustel nii õppija kui ka õpetaja rollis, olid kaasatud arhiivipedagoogilistesse tegevustesse ning korraldasid töötube.

3.3. Digiteerimine

Tallinnas valmistasid viis koosseisulist ja üks vabatahtlik digiteerija aastase töö tulemusena 1,09 miljonit paberarhivaali säilitusfaili (18 100 säilikut), sh digiteeriti ühisloome projekti jaoks Vabadussõda käsitlevaid materjale (41 000 kujutist), jätkus Utah' Genealoogia Seltsiga sõlmitud lepingu (718 000 kujutist) ja Riigikontrolli tellimuse (192 000 kujutist) täitmine. Aasta lõpus alustati hooneregistri plaanide digiteerimist eelmisel aastal soetatud A1 formaadis skanneriga.

Tartus digiteeriti 331 000 säilituskvaliteedis kujutist: 4364 fotot, 6118 köites ja köitmata arhivaale (peamiselt majapidamisraamatud), 247 kujutist kaardi- ja plaanimaterjale, 1562 kujutist arhiivile kuuluvaid mikrofilme.

Säilivuse tagamiseks digiteeris filmiarhiiv 64 nimetust (10 579 meetrit) eriformaadis filme: 35 mm filmi 36 nimetust (8439 meetrit, millest 1011 meetrit nitropõhimikul), 16 mm filmi 4 nimetust (600 meetrit) ning 8 ja S8 mm filme 24 nimetust (1540 meetrit). Juurdepääsu tagamiseks digiteeriti 8 mm filmi läbivaatusformaadis ajalises mahus enam kui 4 tundi. Puhastati ja skaneeriti 3745 fotot, digiteeriti 578 klaasnegatiivi. Digitaalse überpildistamisega loodi 12 albumi fotodest 984 pildifaili. Helilinte digiteeriti 126 (74 tundi), helikassette 444 (414 tundi). Arhiivi tellimusena digiteeris Film Audio OÜ heli 76 säilikult (17 461 meetrit).

2018. aastal käivitunud tegevuskava „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ alamprojekti „Jäägem eestlasteks, aga saagem ka eurooplasteks (1860–1920)“ eesmärk on teha veebipõhiselt kättesaadavaks 2 721 880 kujutist rahvusliku ärkamisaja ja omariikluse esimese perioodi vahelisest ajast pärit dokumentidest. Rahvusarhiivis hoitavate vallavalitsuste arhiivide säilikuud on digiteeritud ca 1,85 miljonit kujutist, sellest 1,28 miljonit 2020. aastal.

Filmide massdigiteerimisprojekti „Kroonikafilmid 1914–1991“ raames on detsembri lõpu seisuga kirjeldatud ca 40,6 tundi kroonikafilme [Eesti Filmi Andmebaasis](#) ja Rahvusarhiivi filmide infosüsteemis [FIS](#) (töid teostab MTÜ Eesti Filmi Andmebaas). Ühtlasi on digiteeritud ja järeltöödeldud ca 15,2 tundi filme (töid teostavad Ratus OÜ ja Prasad Corporation Private Ltd). Projekti kogumaht on 120 tundi. Filmide digiteerimine ja järeltöötlemine lõpeb mais 2021, kirjeldamine kestab kuni 2022. aasta suveni.

Tavapäraseid konserveerimis- ja digiteerimistöö mahtusid vähendas kevadine eriolukord, mille tõttu töötas enamus konservaatoreid ja digiteerijaid mõnda aega kodus. See asjaolu nõudis tööandjalt ligi

kahe kuu vältel loovaid alternatiivseid lahendusi: sisestati nimistuid ja filmisäilikute tehniliste kaartide andmeid ning indekseeriti digiteeritud arhiivianest.

3.4. Kopeerimisteenused

Rahvusarhiiv valmistas kasutajate tellimuste alusel ligi 127 000 koopiat paberarhivaalidest: tarbekoopia kvaliteedis 120 347 kujutist, trükikvaliteedis 6596 kujutist ja 2092 paberkoopiat. Peaaegu 2/3 kõigist koopiatest tehti Tartus säilitatavatest arhivaalidest. Tellimuste operatiivseks täitmiseks sisustati digiteerimise töökoht ka Maneeži hoones Tallinnas, kus seni kopeeriti üksnes Madara majas ja säilikuid transporditi sel eesmärgil ühest majast teise.

Filmiarhiivis valmistati läbivaatuskoopiaid 351 tervikfilmile, täiskõrglahutus resolutsioonis (*Full HD*) filmi- ja videofaile tehti ligi 3 tundi, 35 mm filme digiteeriti 8 tundi, 16 mm filmi üks tund ja 8 mm filmi ligi 17 tundi. Film- ja videofaile töödeldi 145 tundi. Helilinte ja -plaate salvestati teenustööna 9 tundi.

4. Kasutamine

4.1. Veebikülastused ja uurijateenindus

Arhiivi kasutuskeskkondades registreeriti tänavu kokku ca 1,7 miljonit külastust ehk 12% enam kui möödunud aastal. Kuigi tugeva tõusu taga võiks eeldada koroonakriisi eriolukorra mõju, jaotuvad numbrid ühtlaselt kogu aasta lõikes ja kasvutrendi on märgata kõigis veebikanalites. Külastusstatistika toetub põhiosas kolmele hiiule: [VAU](#) (427 000 külastust), [Saaga](#) (412 000) ja [arhiivi koduleht](#) (404 000). Otsikataloogis [AIS](#) tehti kokku pool miljonit päringut (170 000 külastust), millest enamik käsitles tavapäraselt isikuid, asutusi või hoonete aadresse. Lausa rekordiliselt ehk üle kahe korra kasvas aastaga fotode andmebaasi [Fotis](#) kasutamine.

Iseteeninduskeskkonnas VAU lisandus 9000 uut kasutajat. Kui paljudel juhtudel oli tegemist ühekordsete juhukülastustega, siis aasta-aastalt on suurenenud ka püsikasutajaskond: aktiivsete klientide (enam kui sada veebikülastust aastas) hulk küünib nüüd juba üle 3500 ning andunud arhiivisõprade (üle 1000 külastuse aastas) arv on jõudmas 700 inimeseni. Kahel juhul kolmest tegelesid kasutajad endiselt kodu- ja pereloo uurimisega. Aprillis valmis arhiivikasutajate rahuloluuuringu kokkuvõtte, mis annab kasutajaskonnast üksikasjalikuma ülevaate. Küsitluses osales 2019. aasta kahe viimase kuu jooksul 885 inimest 22 riigist, kes andsid vastustes ülekaalukalt positiivset vastukaja kasutuskeskkondadele ja klienditeenindusele. Selgus, et arhiivikasutajad on arhiiviga väga rahul, pühendudes eeskätt arhiivi pakutavatele e-teenustele. Enam kui 90% vastanutest on arhiivi veebikanalitest leidnud üles vajaliku info ja sama suur on ka rahulolu klienditeenindusega. Statistiliselt keskmine kasutaja on Tallinnas elav vanemas keskeas genealoogiahuviline, kes külastab arhiivi veebi teel vähemalt kord nädalas. Küsitluse tagasisidena laekus arvukalt arendussoove ja ettepanekuid, mida on võetud arvesse järgmise perioodi arengusih tide ja tegevuskava koostamisel, samuti uurimissaalide töötingimuste parandamisel.

Kevadine eriolukord avaldas märgatavat mõju uurimissaalide külastamisele. Kaks kuud väldanud saalide kinnioleku tõttu kahanesid vahetud külastused pea viiendiku võrra. Aasta jooksul käidi Tartus, Tallinnas, Rakveres ja Valgas arhivaalidega tutvumas 6640 korral. Kokku laenutati 33 185 säilikut, vormistati 10 446 koopiatega ja 3727 kauglaenutust. Koopiate valmistamine ei katkenud ka kriisiajal ja tellimuste maht ületas kokkuvõttes eelmise aasta taset. Filmiarhiivis menetleti 970 tellimust, millest põhiosa puudutas fotokogu. Tallinna ja Tartu raamatukogudes vormistati 1631 laenutust. Kodulehel asuva vestlusakna kaudu pöördusid kliendid arhiivi 1331 korral, keskmiselt vältas üks vestlus 13,5 minutit. Laekunud arhiivipäringute koguhulk (8465) on möödunud aastaga võrreldes tuntavalt kasvanud. Lahendati 5564 päringut, millest 2970 juhul väljastati vastusena arhiiviteatis ja 2594 korral vastuskiri. Tagasi tuli lükata või mujale edastada ligi 3000 pöördumist. Ühe päringu lahendamiseks kulus arhivaaridel keskmiselt 6 päeva. Päringute kasv on seotud maavalitsuste ja haldusreformi käigus tegevuse lõpetanud kohalike omavalitsuste arhiivide vastuvõtmisega.

Tähtsamatest VAU arendustöödest tasub märkida juurdepääsupiirangute ja -lubade haldamise uuendamist, digiainese osalise juurdepääsu menetlemise rakenduse loomist ning autentimise ja digiallkirjastamise võimaluste täiendamist, mille tulemusel on nüüd võimalik arhiivi veebi sisse logida ka Smart-ID ja mobiil-ID abil.

4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad

Fotode andmebaas Fotis täienes enam kui 45 000 uue fotokirje võrra. Filmiarhiivis jätkus töö Austraalia Eesti Seltside Liidu ja Jaan Rieti kogude kirjeldamise ning Vabadussõja fotode kirjelduste toimetamisega. Uut ainet lisandus Urve Rukki ja arhiivi omavõtete kogusse (kokku 21 845 uut kirjet). Tartus kirjeldati haridusasutuste fotosid ja tehti korraga kättesaadavaks kõik varem digiteeritud fotod, millel kirjeldused puudusid (kokku 17 265 uut kirjet). Seni, kuni lisandunud fotode kirjeldamine veel kestab, kuvatakse algupärase kirjelduse real säiliku pealkirja andmeid. Tallinnas kirjeldati Eesti Kommunaalprojekti, Mart Laari, Ado Birgi, Richard Miti ja Juhan Kahki isikuarhiivide fotosid (6095 uut kirjet). Augustis esitleti avalikkusele Fotise objektituvastusrakendust ja näotuvastusrakendust [Ilme](#), millele sai osaks suur meediahuvi. Aasta lõpuks on Ilmes teostatud 6000 päringut ja tuvastatud 12 000 nägu.

Filmide infosüsteemis [FIS](#) kirjeldati 208 uut helisäilikut ja 942 filmisäilikut, viimased pärinevad enamuses SA Teater NO99 videoarhiivist (ERA.5431). [Kaartide infosüsteem](#) täienes 2550 kaardikirjega: Tartus kirjeldati varem digiteeritud kaarte (550 uut kirjet), Tallinnas Põllutööministeeriumi Katastri ja Maakorralduse osakonna kaardikollektsiooni (2000 kirjet). Igapäevase tööna jätkus rootsiaegsete supliikide pealkirjastamine AISis (3200 uut kirjeldust) ja teatmestu täiendamine kasutajate tagasiside põhjal. Kinnistute andmebaasis kirjeldati mõisamaakohti ja Tartu linna kinnistuid. Nagu varemgi, löid arhiivikirjelduste täiendamisel kaasa mitmed vabatahtlikud.

Aktiivne sisestustöö jätkus ka ühisloomeprojektides. [Vallakohtute](#) rakendusse lisandus 20 000 uut kohtulugu, igapäevaselt toimetab keskkonnas paarkümmend aktiivset vabatahtlikku. Jaanuaris esitleti Tallinnas uut ühisloomeprojekti [Vabadussõda](#), mille raames on sisestajad aasta lõpuks loonud 69 000 isikukirjet. Kevadise eriolukorra kaugtööperioodil sündis arhivaaride ühisloomena kaks uut indekseerimiskirjeldust. Tallinnas valmis Tartu aadressbüroo elanike kartoteegi otsivahend, mis hõlmab 38 000 isikukaarti aastatest 1920–1940, aasta lõpuks sisestati 2/3 isikukaartidest. Tartus loodi nõukogude perioodi majapidamisraamatute rakendus, kuhu kanti 50 000 isikukirjet Tartu-, Pärnu- ja Viljandimaalt aastatest 1945–1950. Loodud otsivahendid abistavad esialgu arhivaare päringute lahendamisel, tulevikus on plaanis andmebaasid teha avalikult kättesaadavaks.

Aasta vältel tegelesid Tartu arhivaarid jõudsalt käsikirjalise teksti tuvastamise tarkvara Transkribus testimisega. Keskenduti õigeusu sünnimeetrikale kui laialdast huvi pakkuvale allikale, millest vajaliku info leidmine on aeganõudev. Et tarkvara õpiks allikat ladusalt lugema, segmenteeriti 2000 digikujutisel treeningmaterjaliks tekstiregioonid käsitsi ja seejärel transkribeeriti 50 000 sõna tekstituvastusmudeli treenimiseks. Tulemuseks saadi mudel, mis loeb õigesti välja 96,3% tähemärkidest. Näidisenä on tuvastatud üle 6400 kaadri meetrikaraamatuid. Mudeli ulatuslikum rakendamine jääb järgmisse aastasse. Sügisel tõmmati joon alla aastateks venima jäänud AIS2 arendustöödele ning kutsuti ellu valdkondade võtmeisikutest koosnev tööühik, mille lähiaastate ülesandeks saab uue ja ajakohase infosüsteemi AIS3 arendamine.

4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused

Kõige karmimalt rasisid koroonapiirangud arhiivipedagoogikat, mille plaanitud tegevused seiskusid kevadel mitmeks kuuks ja takerdusid pärast mõõdukat toibumist taas hilissügisel. Paljud üritused tuli ära jätta, mitmed algatused suunati veebi. Raskustele vaatamata osales arhiivipedagoogikas

4500 suurt ja väikest arhiivisõpra. Veebruaris anti Rootsis Östersundis Rahvusarhiivile üle Põhjamaade kultuurikeskuse (*Nordic Cultural Centre*) mäluasutuste pedagoogikaauhind.

Tartus korraldatud programmist sai aastaga osa 3033 huvilist. Kuigi kõige suurem tagasilöökk tabas just ekskursioone, jõudis Nooras majatuuril käia 45 gruppi 671 osalejaga. Arhiivitundides osales tänavu 739 õpilast ja 38 õpetajat, töötube viidi läbi 270 osalejale ning otsimismängu lahendas 230 õpilast. Regulaarselt arhiivi väisavate Tartu koolide kõrval on astunud mitmed püsikülastajad Tallinnast, Tartu- ja Pärnumaalt, koolilaste kõrval on töötubades kaasa löönud ka täiskasvanud, näiteks TÜ psühhiaatriakliiniku patsiendid. Varasematele valikutele lisandusid arhitektuuri ja konserveerimise teemalised tunnid ning päevakajalisena virtuaalne majatuur. Samuti pandi rõhku veebisisu täiendamisele: arhiivikooli õppematerjalid on nüüd leitavad e-koolikoti rakenduses ja mäluasutuste e-õppevahendite nimistus, pärast ülesande lahendamist saavad õpilased oma vastuse saata otse õpetaja postkasti. Erinevaid õppematerjale (kokku 22) on aasta jooksul vaadatud üle 6000 korra. Möödunud aastast enamgi õpilasi sai tänavu osa algatusest „Kutsu arhiiv kooli“, mille raames viisid pedagoogid läbi 33 tundi 819 õpilasele 13 koolis. Kaugemate kohtadena toimusid arhiivitunnid Mõisakülas ja Lüllemäel. Jätkusid uurimistöö infotunnid, kodulehele lisati loov- ja uurimistööde juhendmaterjalide jaotus. Juunis korraldati esmakordselt kaks koolilaste loovuspäeva Nooras. Põgenemistuba külastas 61 inimest. Novembris lisandus kodulehele veebi-põgenemistuba, mis on kogunud üle 700 vaatamise. Rahvusarhiivi 100. juubeliaastale pühendatud loovkonkursile „Mina ja arhiiv“ laekus 29 tööd, parimatega saab tutvuda virtuaalnäitusel arhiivi ajaveebis. Aasta jooksul korraldati Tartus 7 uurijatundi, milles osales 272 inimest. Populaarseimaks kujunes aprillis toimunud virtuaalne suguvõsauurimise uurijatund, kuhu olid koostöös Eesti Vaegkuuljate Liiduga kaasatud kirjutustõlgid ja viipekeele tõlk. Rahvusarhiivi tudengipreemia kandidaate tänavu rekordiliselt 16 üliõpilastööd. 27. oktoobril Nooras toimunud ettekandepäeval anti preemia Triin Reidlale Eesti Kunstiakadeemias kaitsnud magistratöö „Nii kole maja!“ Postmodernistlikud elamud ja nende väärtustamisproblematika“ eest. Oma ettevõtmiste kõrval renditi arhiivi peahoone ruume 38 arhiivivälise ürituse tarbeks. Märkimist väärib juunikuine moेतendus „OmaMood 2020“ Noora aatriumi sildadel ja 1. korruse avalikul pinnal, publik sai sündmusest osa otseülekande vahendusel.

Tallinna arhiiviõppe programmides osales 972 inimest. Ekskursioone toimus tavapärasest vähem, arhiivitundides käisid õpilased Tallinnast, Märjamaalt, Haapsalust ja Kohilast. Kevadel ja sügisel toimusid ka virtuaaltunnid. Oktoobris osaleti esmakordselt laste ja noorte festivalil „Avatud mänguväljad“, mille raames sai filmiarhiivis mängida põnevatest ja harivatest nuputamis-ülesannetest koosnevat metsavendluse teematist nutimängu. Traditsiooniliselt korraldati aasta jooksul 7 uurijatundi (neist üks virtuaalselt) ja kolm teadusõhtut, kus osalesid sedapuhku ajaloolased Ivo Juurvee, Olev Liivik ja Ago Pajur.

Jätkus senine tihe koostöö mäluasutustega. Kevadel võõrustati Tartus muuseumide koolivaheajalaagri lapsi, augustis osalesid pedagoogid mäluasutuste haridusprogrammidele suunatud infopäeval ja muuseumipedagoogide suvekoolis. Kevadel ära jäänud Muuseumiöö „Öös on aega“ toimus 29. augustil. Nooras oli võimalik osaleda filmiprogrammis ja põgenemistoas, käia ekskursioonil ja meisterdamistoas, mängida lauamänge ning lüüa kaasa laulukohvikus. Filmiarhiivis avati Muuseumiöö ajaks mitu varasemat näitust uuendatud kujul. Nii Tartus kui ka Tallinnas osales sündmusel 200 huvilist.

Piirangutele vaatamata oli aktiivne ka näitustegevus. „Tartu rahu 100“ suurürituse raames oli huvilistel võimalik 29. jaanuarist 7. veebruarini tutvuda Mare Olde koostatud näitusega „Tartu rahu sünd“ Jaan Poska Gümnaasiumis Tartus. Koostöös Tartu Linnamuuseumiga valminud näitust ja

sellega kaasnenud kuraatorituure külastas üle tuhande inimese. 19. augustil arhiivi galeriis Tallinnas avatud interaktiivne näitus „Rahvusarhiiv 100“ tutvustab meelelahutuslikus vormis arhiivi ajalugu, hooneid ja tegevust. Näituse tarbeks otsiti kogudest välja kõige erilisemad ja kõige tavalisemad, kõige vanemad ja kõige uuemad arhivaalid, millest valmistati käega katsutavad koopiad. Näitust on külastanud ligi 250 arhiivisõpra. Augusti keskpaigast kuni septembri lõpuni eksponeeriti Tartus Poe tänaval juubelinäituse reklaamplakateid. Noora fuajees oli aasta jooksul vaatamiseks kuus ajutist näitust: „Peata kana liiklemise keerises“ (Maanteemuuseum), filminäitus „Must teemant“ (Rahvusarhiiv), „100+100 Pärnumaa omavalitsused“ (Pärnu Muuseum), „Eestlased kodu- ja põllumajandusliku hariduse radadel“ (Põllumajandusmuuseum), „Vene korporatsioonid Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis“ (TÜ tudengid Janet Laidla juhendamisel) ja „Mässi kaudu vabasse riiki“ (Saaremaa Muuseum). Madara uurimissaalis valmis holokausti mälestuspäevaks arhivaar Jonas Jakobsoni koostatud näitus „Kahe Eesti juudid perekonna saatus“. Koostöös Riigikantseleiga valmisid Tallinnas plakatinäitused „Jüri Jaakson 150“ (eksponeeriti jaanuaris Eesti Panga Muuseumis) ja „Jüri Uluots 130“ (septembris Tartu Ülikooli Muuseumis), samuti osaleti Rahvusraamatukogu näituse „Oma riik“ ning Läti Rahvusarhiivi näituse „Iseseisvusdeklaratsioon 30“ koostamisel.

Ehkki mitmed filmifestivalid pidid tänavu olude sunnil ära jääma või toimuma vähendatud mahus, jätkus edukas koostöö Pimedate Ööde filmifestivaliga ja Põhjamaade filmipäevadega Lübeckis. PÖFFil linastusid Tristan Priimägi äsjailmunud samanimelisest raamatust inspireeritud programmis „101 Eesti filmi“ Sulev Keeduse „Georgica“ (1998), Kaljo Kiisa „Hullumeelsus“ (1968), Peeter Simmi „Inimene, keda polnud“ (1989), Grigori Kromanovi ja Jüri Müüri „Põrgupõhja uus vanapagan“ (1964), Olav Neulandi „Tuulte pesa“ (1979), Virve Aruoja ja Jaan Toominga „Värvilised unenäod“ (1974) ja Paul Sehnerti „Tšeka komissar Miroštšenko“ (1925). Lühidokumentaalide ja animafilmi seanssidel tuli vaatamisele 14 lühifilmi. Seekord veebifestivalina toimunud Lübecki filmipäevade alamprogrammis „Kalamehefilmid – kalastamine Põhjamaade ja Balti riikide filmikunstis 1912–2019“ linastusid Viktor Nevežini „Veealused karid“ (1959), Jüri Müüri „Ühe küla mehed“ (1961) ja Arvo Kruusemendi „Karge meri“ (1981). 27. oktoobril tähistas filmiarhiiv UNESCO rahvusvahelist audiovisuaalpärandi päeva, seekord veebivõimalusi kasutades. Digikultuuri teema-aastat silmas pidades avaldati Rahvusarhiivi blogis 27 silmapaistvat lavastust teater NO99 arhiivist, tekitades teatrisõprade seas elavat vastukaja. Vahetult enne eriolukorra kehtestamist jõudis edukalt lõpule Arhiivikino kolmas hooaeg Tartus. Talvekuudel linastus süsimusta huumoriga võrstsitatud lühifilmide programm „Raisus elud“, lustakad animafilmid alapealkirjaga „Eluloomad“ ning lastele ja noortele pühendatud seanss „Elukevad“. Kolmel seansil osales üle poole saja inimese. Neljandat hooaega alustati sügisel lisaks Tartule taaskord Tallinnas, sedapuhku filmiarhiivis. Oktoobrist detsembrini tutvustati amatöör-, kontsert- ja animafilme. Tartus osales 38 ja Tallinnas 14 filmisõpra, viimane seanss toimus olude sunnil veebis.

Lisaks kõigile mainitud ettevõtmistele tutvustati tänavugi arhiivi kogusid ja teenuseid mitmel konverentsil, seminaril ja ettekandepäeval, aga ka raadios, televisioonis, ajakirjanduses ning sotsiaalmeedia kanalites. Jätkuvalt löid arhivaarid kaasa kõrgkoolide loengukursuste ja praktikumide läbiviimisel ning erialaste ühingute, nõukogude, komisjonide ja töörühmade töös.

4.4. Ühismeedia ja turundus

Rahvusarhiivi [Facebooki](#) konto jälgijate hulk suurenes 9%, jõudes 4886 jälgijani. Kokku tehti aasta jooksul 185 postitust ja 2020. aasta levi (*reach*) oli 487 342, mis on 10% kõrgem võrreldes eelmise

1. Helgi Sallo sünnipäeva puhul tehtud õnnitluspostitus (levi 7843 inimest).

2. Tartu rahu juubelinädala puhul avaldatud postitus konservaatrite uurimistööst rahulepingu päritolu kohta (levi 6032 inimest).

15

3. Diplomaat Ernst Jaaksoni 115. sünniaastapäevaks valminud postitus, kus tutvustati tema isikuarhiivi (levi 5899 inimest). Postituse kõrgele levile aitas kaasa asjaolu, et seda jagas ligi 25 000 jälgijaga Välisministeeriumi konto.

Rahvusarhiiv
Avaldas Lilli Taimre · 11. august · 🌐

♦ Täna on Eesti diplomaat Ernst Jaaksoni 115. sünniaastapäev.
♦ Rahvusarhiivis on hoiul Ernst Jaaksoni isikuarhiiv (RA, ERA.4944), mis sisaldab rohkelt kirjavahetust, fotosid ja muud Ernst Jaaksoni kirevat elukäiku kajastavat materjali.
♦ Ernst Jaaksoni isikuarhiiviga on võimalik tutvuda Rahvusarhiivi digiteeritud allikate keskkonnas Saaga (<https://bit.ly/2PHXQp4>)....
Vaata veel

TO MY Husband
WITH LOVE AND PRIDE

"With All the Love
A Heart Can Hold
On Your Birthday
And Every Day of the Year
your ever loving
Elaine"

Get More Likes, Comments and Shares
When you boost this post, you'll show it to more people.

5899 People Reached 208 Engagements [Võimenda postitust](#)

👍👍👍 Fred Puss, Hilje Lember ja 21 teist 1 kommentaar(0) 6 jagamist

5899 People Reached

70 Reaktsioonid, kommentaarid ja jagamised

53 Meeldib	22 On Post	31 On Shares
7 Armastan	1 On Post	6 On Shares
2 Kommentaarid	1 On Post	1 On Shares
8 Jagamised	6 On Post	2 On Shares

138 Postituse klõpsamised

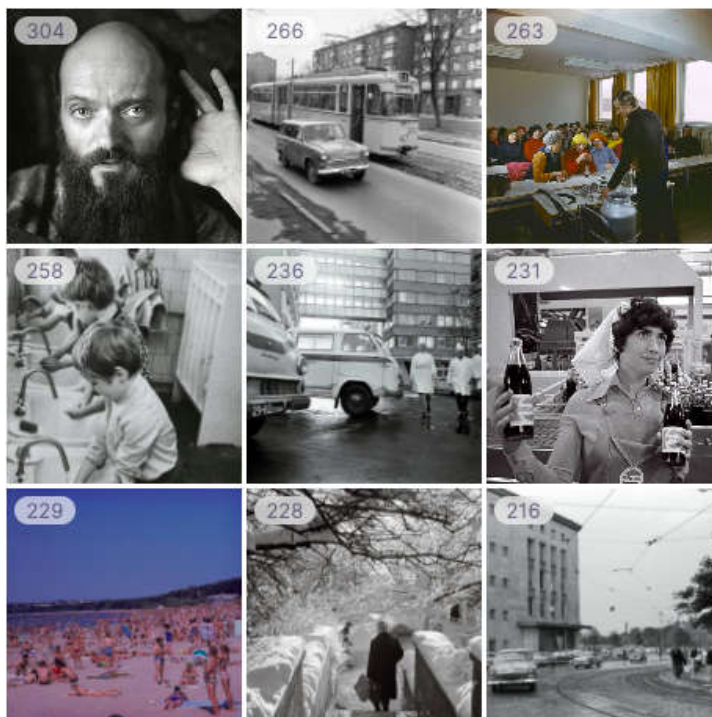
37 Photo Views	11 Link Clicks	90 Other Clicks
----------------	----------------	-----------------

NEGATIIVNE TAGASISIDE

2 Hide Post	1 Hide All Posts
0 Tusta rämpspostitusest	0 Tühista lehe meeldimine

Reported stats may be delayed from what appears on posts.

Rahvusarhiivi [Instagrami](#) jälgijate hulk suurenes 44%, jõudes 2684 jälgijani (aasta eest oli jälgijaid 1854). 2020. aasta üheksa populaarsemat fotopostitust on nähtavad allpool.

Rahvusarhiivi [ajaveebi](#) jõuab üha rohkem ja üha eristuvamaid arhiivi infomaterjale. Jätkunud on dokumendihalduse artiklite avaldamine. Jätakuvalt on hoitud joont, et kodulehel asub ametlik info võimalikult lühidas formaadis ning ajaveebi liiguvad pikemad ja veidi vabamas vormis tekstid. Allpool on näha 2020. aasta populaarsemad artiklid ja alaleheküljed.

Page ?	Page Views ? ↓
	35,284 % of Total: 100.00% (35,284)
1. /no99/	7,032 (19.93%)
2. /	2,826 (8.01%)
3. /ettevotete-ja-organisatsioonide-kohustused-dokumentide-sailitamisel/	1,890 (5.36%)
4. /sugupuu-uurimine/	1,228 (3.48%)
5. /kategooria/andmebaas/	684 (1.94%)
6. /kategooria/foto/	572 (1.62%)
7. /kategooria/huvitav-arhivaal/	489 (1.39%)
8. /vabadussoda-fotodel/	480 (1.36%)
9. /nimede-eestistamine-ehk-uldmarkmeid-seltskondliku-koht-u-pidamiseks-vooraparase-perekonnanime-ule/	470 (1.33%)
10. /naitus/tartu-lood-supelparadiis-emajoel/	382 (1.08%)

Rahvusarhiivi meiliturundus kolis 2020. aastal MailChimpi keskkonnast Smaily meiliturunduse platvormile. Viimane on Eesti päritolu ja selle tasuta pakett pakub eelnevaga võrreldes oluliselt rohkem võimalusi. Lisandus kaks uut meililisti: arhiivipedagoogika ja asutustele suunatud meililist. Rahvusarhiivi neljas erinevas meililistis (asutused, eraettevõtted, arhiivipedagoogika ja üldlist) on kokku 1168 kontakti.

5. Digitaalarhiivindus

5.1. Tarkvaraarendus

Rahvusarhiivi fotoinfosüsteemi Fotis lisati tehisintellekti tuvastatud objektide otsimise võimalus fotodelt. Samuti loodi tehisintellekti tuvastatud nägusid otsiv rakendus Ilme, mille abil saavad kasutajad Fotise fotodelt leida vasteid oma fotodel leiduvatele näokujutistele. Virtuaalse uurimissaali VAU arhiivitöötaja liideses lisati säilikutele osalise juurdepääsuõiguse andmise ja Smart-ID-ga sisenemise võimalus, uuendati ID-kaardi ja mobiil-ID abil sisenemist, juurdepääsutaotluse digitaalse allkirjastamise lahendust ja teostati veel mitu väiksemat uuendust. Rahvusarhiivi ja asutuste koostöökeskkonnas Astra arendati arhiiviskeemi ja arhivaalide üleandmise funktsionaalsust koos muude vajalike lisandustega. Jooksvalt täiendati ja uuendati teisi kasutusel olevaid rakendusi, näiteks AIS, Saaga, ühisloomed, filmide infosüsteem FIS, Preservica, universaalne arhiveerimismoodul UAM jt.

5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine

Digitaalselt sündinud arhivaale andsid üle SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital, SA Eesti Teadusagentuur, Statistikaamet, Mart Laar ja (riigiasutusena) Rahvusarhiiv. Arhivaalide kirjeldusi andis UAMi kaudu digitaalselt üle Tallinna Linnakohus. Mitu suuremat andmekogude arhiveerimist jõuab lõpule 2021. aasta alguses.

Digitaalselt säilitatavaks aineks on Saagas, Fotises, FISis ja väiksemates rakendustes kättesaadavad ning sinna veel mitte jõudnud digiteeritud Rahvusarhiivi säilikud. 2020. aasta detsembri alguse seisuga olid veebi kaudu jälgitavad 22 489 490 kaadrit Saagas, 675 997 fotot Fotises, 7787 nimetust (2679,9 tundi) filme, 1484 nimetust (895,6 tundi) helisid FISis ja 55 138 kaarti kaartide infosüsteemis. Kokku on kettamassiivides ja lintidel tagatiskoopiatena säilitamisel digitud faile 1762,2 terabaiti. Digitaalselt sündinud dokumentide faile on säilitamisel 25,19 terabaiti ning digitaalselt sündinud filme 227,9 terabaiti.

5.3. Koostöö ja suured digiteerimisprojektid

Üle-euroopaline digitaalarhiivinduse koostöö jätkus projektis [E-ARK3](#), mis arendab edasi digitaalse arhiveerimise spetsifikatsioone ja tarkvara ning pakub digitaalarhiivinduse koolitusi Euroopa Komisjoni *Connecting Europe Facility* (CEF) programmi [eArchiving Building Block](#) finantseeringuga aastatel 2020–2021.

Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös ellu kutsutud digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames juhtis Rahvusarhiiv 2020. aastal kolme massdigiteerimise projekti:

- [Dokumendipärandi digiteerimisprojekt](#) „Dokumendipärandi digiteerimine: Jäägem eestlasteks, aga saagem ka eurooplasteks (1860–1920)“, kokku digiteeritakse 2,7 miljonit lehte 14 mäluasutuse kogust (neist 1,7 miljonit lehte hõlmab Rahvusarhiivi säilikuid), projekti maksumus on 467 881,90 eurot, tööde teostaja on AS Andmevara. Eriolukorra tõttu lükkus projekti tähtaeg ühe kuu võrra edasi, projekt lõppeb 2021. aasta jaanuaris.
- Kroonikafilmi digiteerimisprojekt, mille raames digiteeritakse 4K resolutsioonis 120 tundi Rahvusarhiivi filmiarhiivi kogudes hoitavaid kroonikafilme. Projekti maksumus on 461 616 eurot, digiteerimistöid teostavad Ratus OÜ ja Prasad Corporation Private Ltd (India),

filmide kirjeldustöid teostab MTÜ Eesti Filmi Andmebaas. Tööd viiakse läbi kahe aasta jooksul, 2020. aasta juulist 2022. aasta juulini.

- Fotonegatiivide digiteerimisprojekt, mille raames digiteeritakse 100 000 klaas- ja filminegatiivi Rahvusarhiivi ja veel 21 mäluasutuse kogust. Projekti maksumus on 490 168 eurot, digiteerimistööde teostaja on Pixel Aquity (USA), tööde teostamise periood on kaks aastat, 2020. aasta juunist 2022. aasta juunini.

6. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimistegevuse 2020. aasta olulisemateks tulemusteks olid Igor Kopõtini monograafia ja Indrek Paavle artiklite kogumiku (koostöös Eesti Mälu Instituudiga) publitseerimine. Esile tõstmist väärib ka Rahvusarhiivi 100. aastapäevale pühendatud artiklite sarja avaldamine ajakirjas [Tuna](#).

2020. aastal ilmusid järgmised Rahvusarhiivi publikatsioonid:

1. Igor Kopõtin. Rahvuse kool. Eesti rahvusarmee ja vähemusrahvused aastatel 1918–1940 (Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost 9). Tartu: Rahvusarhiiv, 2020;
2. Indrek Paavle. Võimu meelevaldas. Valitud artiklid. Tartu: Rahvusarhiiv, 2020;
3. Otto Liiv. Ajaloouurimise allikail II. Tartu: Ilmamaa, 2020 (ilmus koostöös Rahvusarhiiviga);
4. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri. 2020, 1–4.

Eesti Vabariigi iseseisvuse sünniloole pühendatud avalik [loengusari „Keerdkäigud“](#) lõppes sel aastal. 2017. aastal alanud loengusarja viimase loengu pidas Tartu Ülikooli dotsent Ago Pajur 29. jaanuaril Tartu rahu teemal.

Rahvusarhiiv osales jätkuvalt parima eestikeelse ajalooramatute preemia väljaandmisel.

7. Organisatsiooniline areng

Kui 2019. aasta detsembris oli arhiivis 188,5 koosseisukohta ja 192 inimest (koormust arvestades 182,75), siis 2020. aasta lõpus hõlmas organisatsioon 189,5 ameti- ja töökohta ning 194 inimest (koormust arvestades 184,25), sh 79 ametnikku ja 115 töötajat. Osakoormusega töötas 27 teenistujat. Vaba teenistuskoha täitmiseks viidi läbi kolm sisekonkurssi ja neli avalikku konkurssi. Aasta jooksul asus Rahvusarhiivi tööle 8 uut inimest ja teenistusest lahkus 5 teenistujat, neist 4 omal soovil ja üks töökohta koondamise tõttu. Personali vabatahtliku volavuse määr oli veidi üle 2%, koguvoolavus 3% ringis. Vabatahtlikku tööd saime pakkuda 11 soovijale (2019. aastal oli vabatahtlikke 13).

Veebruaris viisime koostöös Eesti Rakendusuuringu Keskusega Centar läbi Rahvusarhiivi töötajate pühendumuse ja rahulolu uuringu, mille analüüs lähtus Centari ja Psience'i poolt Rahandusministeeriumi tellimisel välja töötatud metoodikast. Rahvusarhiivi tulemustes võrreldi töötajate hinnanguid Eesti avaliku teenistuse keskmisega ning kõikide üksuste tulemusi organisatsiooni keskmisega. Küsitlusele vastas 138 inimest, vastamismäär oli 72%. Küsimused (71) hõlmasid vahetut juhtimist, töö sisu ja mõttekust, rollide selgust, töö väärtustamist, töökorraldust, tasustamist, organisatsiooni mainet, töötajate informeeritust ja arenguvõimalusi. Saame väita, et Rahvusarhiivi töötajate pühendumus ja üldine rahuolu on avaliku teenistuse keskmisest oluliselt kõrgem. Märkimisväärne oli asjaolu, et kõiki uuritud teemavaldkondi hinnati avaliku teenistuse keskmisest kõrgemalt ega leidnud ühtegi teemat, mida oleks võrdlusgrupist madalamalt hinnatud. Tegemist on tulemustega, mis ilmestavad Rahvusarhiivi kui hästi juhitud organisatsiooni, kus töötajate rahulolu, pühendumust ja teisi tööiseloosuga seotud tegureid peetakse oluliseks.

Rahvusarhiivi töötajate koolitus- ja arendustegevustes olid 2020. aasta märksõnadeks koostöö, kohanemise toetamine ja virtuaalne õppimine. Organisatsiooni üleselt korraldati Zoomi vahendusel lühikoolitusi tervise, töökohal keskendumise, ergonoomika ja arvutikasutamise turvalisuse teemal. Kontaktõppe pakkumine töötajate põhitegevusega seotud teemadel oli tagasihoidlik, väliskoolitusi korraldati minimaalselt, toimus vaid mõni valdkondlik kohtumine kogemuste jagamise eesmärgil (sh seminarid projektdokumentatsiooni, liigutusskeemi, digikogumise ja vastuvõtu teemal). Märkimisväärselt kasvas e-õppes osalejate arv, sh osaleti aktiivselt töötajate igapäevatööd puudutavaid teemasid käsitletud koolitusseminaridel ja konverentsidel.

Koosolekuteks aktiivsesse kasutusse võetud e-keskkond andis positiivse tõuke aastatetaguse traditsiooni – asutuse infotundide korraldamine – uuele elule äratamisel. Virtuaalsed infotunnid on toimunud iganädalaselt alates oktoobrist, valdavalt järelvaatamise võimalusega. Neil kogunemistel on tutvustatud organisatsiooni jaoks aktuaalseid teemasid (näiteks arhiivieeskiri, massdigiteerimise projektid, arengusihid, töökorralduse reeglid) ja muid igapäevaseid tegevusi, millega erinevate üksuste töötajad tegelevad (arhiivipedagoogika, dokumendihalduse standardid, E-ARKi projekt jne). Kuuendat korda avati koostöös Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudiga pakutav veebipõhine kursus „Dokumendi- ja arhiivihaldus infoajastul“, kus on osalemas rekordiliselt 49 huvilist.

Rahvusarhiivi 100. juubelile pühendatud koosviibimised leidsid aset 2. ja 3. märtsil, kummardusega arhiivikomisjoni esimese koosoleku toimumisele 3. märtsil 1920, mil pandi alus Eesti riiklikule arhiivindusele. Väliskülaliste, lähemate koostööpartnerite, aktiivsemate arhiivikasutajate ja kolleegide ringis toimus riigiarhivaari vastuvõtt Tallinnas Kadrioru lossi barokksaalis 2. märtsil koos seltskondliku koosviibimise, olulisemate partnerite tänamise, filmiprogrammi ja pianist Johan

Randvere musitseerimisega. 3. märtsil tähistasime sünnipäeva arhiivi peahoones Tartus koos tervituste, tänusõnade ja meelelahutusega, aga ka kunstnik Indrek Ilvese loodud postmargi „Rahvusarhiiv 100“ esitluse ning muusikalise elamusega legendaarse Ivo Linna, ansambli Supernova ja näitlejanna Katrin Pärna kaasalöömisel.

Rahvuskaaslaste programmi [arhiiviprojektide konkursile](#) laekus 2020. aastal 61 toetustaotlust (soovitud toetuse kogusumma oli 324 888 eurot). Arhiivikomisjon otsustas kevadisel konkursil toetada soovitud mahus 15 ja osaliselt 28 projekti. Kokku jagati kevadel projektidele 151 247 eurot. COVID-19 levikust tingituna langes ära mitme projekti rahastamisvajadus, mistõttu jagati kasutamata jäänud toetusraha arvelt kuuele projektile lisaraha ning toetust said ka kaks varem rahastamata projekti. Ümberjagamisele läks 11 850 eurot. Pandeemia tõttu on 2021. aastasse pikendatud 19 projekti lepingud.

Traditsiooniliselt võtsid Rahvusarhiivi esindajad osa Euroopa riigiarhivaaride ümarlaua (EBNA), rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse (ICARUS), digitaalarhiivindust ja digitaalset dokumendihaldust hõlmava DLM-foorumi, ühenduse *Time Machine Organisation*, rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse (IASA), rahvusvahelise filmiarhiivide föderatsiooni (FIAF), Euroopa filmiarhiivide ühenduse (ACE), Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu (BAAC) ja MTÜ Baltic Heritage Network tööst.

2020. aastal oli asutuse kindlaksmääratud ja ülekantavate vahendite eelarve maht 8 066 131 eurot, millest arhiivinduse programm moodustas 7 901 840 eurot ja keeleprogramm 164 290 eurot. Lisaks kindlaksmääratud vahenditele oli asutusel kasutada tuludest sõltuvaid ressursse (sh kodumaine toetus, välistoetus ja majandamistegevuse tulud) orienteeruvalt kogusummas 1 480 000 eurot. Investeeringuid tehti 95 000 euro eest, suuremad soetused hõlmasid kahte kuni A2 formaadi skannerit, IBM lindiroboti komplekti ning filmiarhiivi puitriiuleid ja fotoinventari. Majandustegevuse tulused laekus ca 300 000 eurot.

Priit Pirsko
riigiarhivaar

5. jaanuaril 2021

Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2020. aastal

Töötajad	194	79 ametnikku ja 115 töötajat
Hooned	7	Tallinnas (3), Tartus (2), Rakveres, Valgas
Arhiivihoidlad	15 603 m ²	12 949 jooksvat meetrit vaba riiulipinda
Säilikud*	10 036 248	http://ais.ra.ee
Digitaalarhivaalid*	1762,2 TB	1509 TB digitud, ülejäänu digisündinud
Arhivaalid veebis, digikujutised*	22 489 490	www.ra.ee/dgs/explorer.php
Kaardid veebis*	55 138	www.ra.ee/kaardid/
Fotod veebis*	675 997	www.ra.ee/fotis/
Filmid veebis*	7787	www.filmi.arhiiv.ee/fis
Veebikülastused	ca 1,7 miljonit	www.ra.ee/vau/ + muud portaalid
Jälgijad Facebookis* / levi	4886 / 487 342	www.facebook.com/rahvusarhiiv
Lahendatud päringud	5564	2970 arhiiviteatist, 2594 vastuskirja
Publikatsioonid	7	www.ra.ee
Näitused	16	www.ra.ee
Eelarve	8 066 131	www.ra.ee

* Andmed 2020. aasta detsembris, sisaldades kasvavalt eelnevate aastate andmeid.